

El meu Joan Rius i Vila

He triat aquest títol per fer una aproximació al Sr. Joan Rius i Vila, perquè és d'aquesta manera que ell encapçalava molts dels seus articles glossant amics i coneguts. La meva relació personal amb el Sr. Joan no es limitava només a la seva condició de mestre als Escolapis –que no és poc– sinó que es complementava amb l'amistat que hi havia amb els de casa, especialment amb el meu avi. Per un nano, poques coses poden resultar tant incòmodes com que el mestre sigui amic de la família. Condiciona tantes coses !. Això comportava un altre escull difícil de superar. Com li havia de dir ?. A l'escola i en molts cenacles de la ciutat era el Sr. Rius Vila –així, amb els dos cognoms sempre inseparables–, mentre que a casa era el Joan. Jo ho vaig haver de trampejar amb la fórmula a mig camí de Sr. Joan. Sovint m'assalten els records i les paraules d'aquella mena de fraret venerable i entranyable. Jo sabia que la seva figura menuda, prudent i de veu perfilada, no era “només” un mestre, i que la seva figura transcendia a l'escola. A ulls d'un nen, el Sr. Joan era el més aproximat a un savi, allò que els més ganàpies en deien un erudit. Òbviament, el Sr. Joan aprofitava qualsevol oportunitat per divulgar vivències i anècdotes, lliçons de vida, molt més enriquidores que la lliçó que pertocava. No podia ser d'una altra manera. Actiu al Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer, membre de la taula dels savis al Foment, contertulià a la llibreria ..., perquè, doncs, no havia de ser un xerraire també a l'escola ?.

Les escoles, com tot, les fan les persones, i a can Colapi n'hi havia moltes de morro fort, peus a terra i cap centrat que feien escriuir tanta fusta corcada per la negra nit

Crec que el Sr. Joan n'era conscient que, més enllà d'ensenyar una o altra assignatura, feia un cert proselitisme del país, de la llengua, i també de la necessària convivència com a preludi d'una transició iniciàtica. Era la

prudència d'un gat escaldat que n'havia vist de tots colors. Eren anys convulsos, i el Sr. Joan sempre va apostar per la convivència i l'esperit reconciliador, fets que li van suposar més d'un disgust.

En Joan Rius i Vila havia nascut a Igualada el 1912. En el text biogràfic que li dedicà la seva filla Rosa, es diu que als nou anys els seus pares decidiren de “tancar-lo als frares”. Estigué als caputxins d'Igualada, a Manresa i Olot fins que en va tenir prou. El 1930 va anar a treballar a l'Hospitalet on hi tenia un germà. La seva vocació periodística el connectà amb nuclis catalanistes i intel·lectuals.

El 1936 esdevingué mestre d'escola de la Generalitat, un de tants mestres de la República. En aquells anys conegué un germà del mestre vilanoví Pelegrí Escarrà.

El Sr. Joan era francmaçó i, a diferència de molts altres, ell reconegué després públicament la seva condició. Durant la guerra civil fou regidor de cultura de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat. Durant la postguerra hagué d'amagar-se en diverses ocasions. Es refugià a Tarragona i després a Vilanova i la Geltrú. El 1945 muntava la seva primera llibreria de vell a Vilanova. Mai perdé el contacte amb molts vilanovins exiliats i, com editor, fou el fundador d'una Biblioteca d'Estudis Vilanovins. També participà activament a la secció de Bibliografia del Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer. Fou professor de català, història i literatura als Escolapis, als Franciscans i a les Puríssimes, col·laborador del Diari de Vilanova, i es dedicà amb rigor a l'estudi de la vida i l'obra de Manuel de Cabanyes, treball que publicà el 1986. Al costat d'altres textos i traduccions destaca el llibre *Deu anys crucials a l'Hospitalet de Llobregat, 1930-1940*. Escrit el 1982 i publicat per l'Ateneu de Cultura Popular de l'Hospitalet el 2010, el Sr. Joan hi abocava reflexions de tota mena: “Són a milers els meus articles publicats en tota mena de papers i impresos, però, això sí, us puc ben assegurar que a hores d'ara encara estic en dejú de cobrar una sola pesseta

per un article meu. He estat periodista, he sentit i viscut la professió (...) però sempre he col·laborat arreu gratis amore. Es més, es que mai ningú no m'ha preguntat què valia el meu article !. Què hi farem !". També hi trobem confessions d'aquesta mena: "Val a dir que fer tant de periodista com de llibreter, ha estat sempre, per a mi, pures aficions. Solament el magisteri ha estat la professió primordial de la meua vida". I destacava la seva gran dèria: "He tingut sempre un gran vici: els llibres !". Cal remarcar la qualitat i quantitat dels volums de la seva biblioteca particular. En aquest text destaquen les seves reflexions al voltant dels anys de la República i Guerra Civil, quan era militant d'Estat Català. Ens dibuixa un Joan Rius Vila allunyat de la seva tradicional tranquil·litat i moderació. De la vigília de la proclamació de la República, ens diu: "aquella nit els Escamots d'EC ens passejàvem pels carrers de l'H Centre amb banderes estelades i cantant els Segadors i la Santa Espina. Nosaltres, petits il·lusos, ens creiem els amos del món". O d'un altre fet que el trasbalsà, com la traïció de Francesc Macià: "us he de confessar amb tota noblesa que l'home símbol, el meu Ídol, l'únic que he tingut en ma vida, em va caure rotundament del pedestal en que el tenia posat i, amb tota la força de la convicció de la meua joventut, vaig jurar odi etern a Macià". En un In Memoriam –un dels seus gèneres habituals– per la mort d'en Macià, es mostrava tant intransigent com desconegut: "ni com a home, mereix els nostres respectes". Més endavant, però, arribaria la reconciliació i el reconeixement per la figura del President Macià ; no així, amb la de Companys. En el text esmentat reflexionava sobre els fets del sis d'octubre de 1934 i la guerra. Tornava a sorprendre la duresa d'alguns comentaris: "He pensat moltes vegades que si a Catalunya, tots els idealistes com jo haguéssim sabut respondre a la violència amb violència, tot hauria estat diferent". El Sr. Joan moria a Vilanova i la Geltrú el 1986. Fou persona de posicions de reconciliació, però també de conviccions profundes que defensava amb vehemència.

Passa molt sovint que, de joves, perdem moltes energies buscant respostes, quan el què cal és cercar les preguntes adequades i, sobretot, saber a qui formular-les. Quan aconseguim tenir identificades les preguntes correctes, molts dels que podrien respondre-les ja no hi son. Això em va passar – també – amb el Sr. Joan. No vaig ser-hi a temps de tenir-hi una relació més directa i intensa. I em sap greu.

Albert Tubau

(Conferència pronunciada el 16 d'abril de 2016 a la Penya Filatèlica de Vilanova i la Geltrú)